

ŞAIRTÎYA ŞÊX ZÎYAEDDÎNÊ NORŞÎNÎ (HEZRET)

M. Zana KARAK

KURTE

Şêx Mihemed Zîyaeddînê Norşînî (Hezret) alim û miderisekî heyama dawî ya Osmanî ye. Zîyaeddîn 1856an de li navçeya Hizana Bedlîsê hatiye dunyayê û bi leqeba “Hezret” hatiye naskirin. Zîyaeddîn herî pêşî li ba bavê xwe Şêx Ebdurrehmanê Taxî (w. 1886) perwerde bûye, paşê li ba hin alimên meşhûr ên mîna Şêx Fethullahê Werqanîsî (w. 1899) perwerdeya xwe berdeyam kiriye û xilafet jî ji wî wergirtiye. Di sala 1889an de Şêx Fethullah ew bî îrşadê wezîfedar kiriye. Hezret li Bedlîs û derdora wê dest bi îrşadê kiriye û paşê postnişîniya tekyaya Norşînê jî kiriye. Di silsileya terîqeta Neqşebendîya Xalidîtiyê de cihekî girîng digire û îcazeya ilm û terîqetê daye gelek kesan. Şêx Mihemed Zîyaeddînê Norşînî di Şerê Cîhanê yê Yekem de jî bi yekîneyên dildar re li dijî Rûsan şer kiriye û milekî wî jê bûye û bûye xazî. Herweha birayên wî Mihemmed Saîd û Mihemed Eşref jî di şer de şehîd bûne. Şêx Mihemed Zîyaeddîn di 1924an de wefat kiriye û gora wî li Norşînê ye. Li gorî agahiyên li ber destê me berhema ku ji nameyên wî pêk tên bi navê *Mektûbatê* hatiye weşandin. Heta niha ev helbest di lîteratûrê de cî negirtibû û hay ji hebûna helbestnûsiya Hezret tunebû. Di vê xebatê de em ê li ser helbesteke wî ku heta niha nehatiye weşandin bisekinin. Em ê di vê xebatê de vê helbestê ji aliyê ruxsarî û naverokî ve binirxînin û ligel destxetê metna transkîrîbekirî pêşkêş bikin. Bi vê lêkolînê dê di çarçoveya Neqşebendîtiya Xalidîtiyê de aliyê wî yê edebî û tesewîfî jî zelaltir bibe.

Peyvên Sereke: Şêx Mihemed Zîyaeddînê Norşînî, Neqşebendî, Tekyaya Norşînê, Hezret, Şêx Fethullahê Werqanîsî

M. Zana KARAK, Lîsansa Bilind a Kurdî, Lêkolerê Serbixwe, / MA in Kurdish, Independent Researcher
e-mail: m.zana47@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1681-4917

Article Type/Makale Türü:

Research Article/Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 01.08.2022

Accepted / Makale Kabul Tarihi: 20.09.2022

Published / Makale Yayın Tarihi: 30.09.2022

Doi: 10.35859/jms.2022.1152016

Değerlendirme ve İntihal/Reviewing and Plagiarism:

Bu makale iki taraflı kör hakem sistemine göre en az iki hakem tarafından değerlendirilmiştir. Makale intihal.net adlı intihal sitesinde taranmıştır. / This article has been reviewed by at least two anonym reviewers and scanned by intihal.net plagiarism website.

Citation/Atf:

M.Z. (2022). Şairtiya Şêx Zîyaeddînê Norşînî (Hezret), The Journal of Mesopotamian Studies, 7 (2), ss. 185 - 201
DOI: 10.35859/jms.2022.1152016

Norşinli Şeyh Ziyaeddin'in (Hazret) Şairliği

ÖZ

Şeyh Muhammed Ziyaeddin (Hazret), Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşamış önemli müderis ve âlimlerden biridir. Ziyaeddin, 1856 yılında Bitlis'e bağlı Hizan ilçesinde dünyaya gelmiş ve "Hazret" lakabıyla tanınmıştır. Ziyaeddin ilk eğitimini babası Şeyh Abdurrahman-ı Tahi'nin (ö. 1886) yanında almış, daha sonra Şeyh Fethullah-ı Verkanisi (ö. 1899) gibi ünlü âlimlerin yanında eğitime devam etmiş ve Şeyh Fethullah-ı Verkanisi'nden hilafetini almıştır. Şeyh Fethullah 1889'da Hazreti irşadla görevlendirmiş, Hazret de Bitlis ve çevresinde irşada başlamış, daha sonra Norşin Dergahı postnişiniliğini de yapmıştır. Ziyaeddin, Halidî Nakşibendi tarikatı silsilesinde önemli bir yere sahip olup birçok kişiye ilim ve tarikat icazeti vermiştir. Norşinli Şeyh Muhammed Ziyaeddin Birinci Dünya Savaşı'nda gönüllü birliklerle Ruslara karşı savaşmış ve bir kolunu kaybederek gazi olmuştur. Ayrıca kardeşleri Muhammed Said ve Muhammed Eşref de bu savaşta şehit düşmüşlerdir. Şeyh Muhammed Ziyaeddin 1924 yılında vefat etmiş ve Norşinde medfundur. Elimizdeki bilgilere göre mektuplarından oluşan eseri *Mektubat* adıyla yayımlanmıştır. Şimdiye kadar bu şiiri literatüre girmemişti ve Hazret'in şairliğine dair hiçbir şey bilinmiyordu. Bu çalışmamızda onun henüz yayımlanmamış bir şiiri üzerine durulacaktır. Bu çalışmamızda bu şiiri şekil ve muhteva açısından değerlendirip, şiirin transkripsiyonlu metni ve elyazmasını birlikte sunacağız. Bu çalışma ile Ziyaeddin'in Nakşi Halidilik çerçevesinde edebi ve tasavvufi yönleri ortaya çıkarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Norşinli Şeyh Muhamed Ziyaeddin, Nakşibendi, Norşin Tekyası, Hazret, Şeyh Fethullah-ı Verkanisi

Poetry of Sheikh Diya-ad-din Norshini (Hadhrat)

ABSTRACT

Sheikh Muhammad Diya-ad-din Norshini (Hadhrat) is a scholar and teacher of the last era of Ottoman Empire. Diya-ad-din was born in 1856 in town of Hizan of Bedlis and was known by the nickname "Hadhrat". Diya-ad-din received his first education with his father, Sheikh Abdurrahman-i Tahi (d. 1886), then continued his education with famous scholars such as Sheikh Fethullah-i Verkanisi (d. 1899) and received his caliphate from also Sheikh Fethullah-i Verkanisi. In 1889, Sheikh Fethullah appointed him as the irshad. Hadhrat started his work as a religious guidance in Bedlis and nearby settlements and later he also supervise the Dervish Lodge of Norshin. Diya-ad-din has an important place in the Khalidi Naqshbandi sect and he also gave the authorization of religious and science to many people. Sheikh Muhammad Diya-ad-din Norshini fought against the Russian troops in the First World War as a member of voluntary units and lost his arm. Also, his brothers Muhammad Said and Muhammad Ashraf were martyred in the war. Sheikh Muhammad Diya-ad-din died in 1924 and his grave is in Norshin. According to the information that we have, his work consisting of his letters was published by the name Mektubat. Until now, this poem had not been included in the literature and there was no awareness of the existence of Hathrat's poetry. In this work, we will focus on one of his poems that has not been published yet and we will evaluate this poem from the point of view of authorship

and content and present the transcribed text along with the manuscript. By this research, literary and mystical side of Diya-ad-din will become clearer in the context of Khalidity's tradition.

Keywords: Sheikh Muhammad Diya-ad-din Norshini, Naqshbandi, Dervish Lodge of Norshin, Hezret, Sheikh Fethullah Werqanisi

EXTENDED SUMMARY

Dozens of scholars and poets grew up in and around the Norshin Lodge, and this one played a major role in the development of religious-mystical and literary sciences. Sheikh Muhammed Ziyaeddin also went through a good education because he was the disciple and caliph of this dervish lodge.

Sheikh Muhammed Ziyaeddin (Hezret) from Norshin is one of the important professors and scholars who lived in the last periods of the Ottoman Empire. Ziyaeddin was born in the Hizan district of Bitlis in 1856 and was known by the nickname "Hezret". Ziyaeddin received his first education with his father, Sheikh Abdurrahman-i Tahi (d. 1886), then continued his education with famous scholars such as Sheikh Fethullah-i Verkanisi (d. 1899), and then from Sheikh Fethullah-i Verkanisi to the Naqshbandi order got his caliphate.

Sheikh Fethullah appointed Sheikh Mohammed Ziyaeddin with guidance in 1889. Hezret also started enlightenment in Bitlis and its environs, and later he also served as the postnishin of the Norshin Lodge. Hezret had an important place in the Khalidi-Nakshibendi sect and gave many people knowledge and sect licenses. Sheikh Muhammed Ziyaeddin served as a guide for a total of 34 years. In addition, his students and caliphs have fulfilled the duty of guidance for many years in various regions like him. According to different sources, between 13 and 16 people received the caliphate of tariqa from the Hezret.

In addition to his religious and mystical personality, Sheikh Muhammed Ziyaeddin from Norshin also has a social and patriotic aspect. Hezret fought against the Russians in the First World War with his family and volunteers made up of his followers and became a veteran by losing one of his arms. In addition, his brothers Muhammed Said and Muhammed Eşref were martyred in this war. Sheikh Muhammed Ziyaeddin died in 1924 and is buried next to his father, Sheikh Abdurrahman-ı Tahi, in Norshin.

In Kurdish literature, poets of the Halidi and Kurdish Principalities period wrote eulogies and elegies in different forms. Many poets wrote poems in different forms and genres around the Naqshbandi-Khalidi Lodges. An example of the poems written around lodge is mentioned in this study.

According to the information we have, the work consisting of the letters of Hezret was published under the name of Mektubat. Until now, no information was known about Hezret's poetry in the field of Kurdish literature, and none of his poems were included in the literature. As a result of this study, one of his poems was found in a journal. This poem was registered in the name of Hezret and was written under his pseudonym "Ziya".

This poem of Sheikh Muhammed Ziyaeddin was written in the form of quatrain and this poem, which consists of 16 quatrains, was written in the form of eulogy. Sufi mazmuns are also included in this poem of Hezret. This poem is also a product of dervish lodge literature, since Hezret is a product of the Naqshbandi-Khalidi convent.

When we look at this poem, it is seen that its language is not very complicated and it is an understandable language. But there are also foreign words and compositions in the poem.

In this study, his unpublished poem will be focused on. This poem of Hezret will be evaluated in terms of form and content, and the transcribed text and manuscript of the poem will be presented together. With this study, the literary and mystical aspects of Ziyaeddin within the framework of Naqshbandi-Khalidi will be revealed. In addition, this newly discovered poem will be an important data for classical Kurdish literature.

Destpêk

Roj bi roj berhemên nû yên di qada edebîyata Kurdî de derdikevin holê. Bi keşfkirina materyalên nû qada edebîyata Kurdî jî berfirehtir dibe û derfeta xebat û tesbîtên nû ji lêkolera re çêdibe. Şêx Mihemed Zîyaeddînê Norşînî yek ji wan kesayetên edebî ye ku heta niha aliyê wî yê helbestnûsîyê nehatiye zanîn. Di vê xebatê de helbesteke Hezret dê bê pêşkêşkirin. Şêx Zîyaeddîn di serdema dawî ya Osmanî de jîyaye û ev yek jî rastî heyama Xalîdîtiyê tê. Piştî serdema mîrektîyên Kurd, Neqşebendîtiya Xalîdîtiyê jî rengê xwe daye edebîyata Kurdî û di edebîyata Kurdî de bizavek ava kiriye û heyamekê temsîl dike. Şêx Mihemedê Zîyaeddîn jî yek ji şêxên terîqeta Neqşebendîtiya Xalîdîtiyê ye û murîdê Şêx Fethullahê Werqanîsî (w. 1317/1889) ye ku ew jî muderîsekî mezin û murîdê Şêx Ebdurrehmanê Taxî ye.

Li derdora Tekyaya Norşînê bi dehan alim û helbestkar derketine û ev tekyaya di pêşketina ilmên dinî-tesewîfî û edebî de roleke mezin bi cih anîye. Şêx Mihemed Zîyaeddîn jî ji ber ku murîd û xelîfeyekî vê tekyayê û paşê jî bûye postnişînê vê tekyayê di vê çarçoveya de weke alimekî vê tekyayê tê hesibandin. Lewra Hezret mehsûlê dergahên Neqşebendî-Xalîdîyê ye û ev helbesta wî jî mehsûlê edebîyata tekyayê ye.

Şêx Mihemed Zîyaeddînê Norşînî ev helbesta xwe ku bûye mijara vê xebatê bi mexlesa “Zîya” nivîsîye. Ev helbesta ku nû hatiye peyda kirin dê ji bo edebîyata Kurdî ya klasîk jî bibe daneyeke girîng. Çarçoveya vê xebatê dê bi vê helbestê sînordar be. Lewra heta niha haya me ji helbestên wî yên dinê çênebûne û ger hebin jî hêj nehatiye peyda kirin. Beriya em derbasî nîrxandina helbestê bibin em ê derbarê jîyan û berhemên Şêx Mihemed Zîyaeddînê Norşînî de kurteagahîyekê bidin.

1. Jîyana Şêx Mihemed Zîyaeddînê Norşînî û Berhemên Wî

1.1. Kurtejiyana Şêx Mihemed Zîyaeddîn (Hezret)

Şêx Mihemed Zîyaeddîn li gundê Usba (Uvseb-Doğrular) nahîyeya Ispahirt¹a Hîzana navçeya Bedlîsê di 7ê Cemîyê Axira 1272yan (1855/56ê miladî) de hatiye dinê² (Ardîç, 2009: 29; Korkusuz, 2010: 225; Baz, 2014: 89). Navê bavê wî Şêx Ebdurrehmanê Taxî (w.1886) ye û ew jî kurê Mela Mehmûd e ku bi eslê xwe Şîrwanî ye û ew jî kurê Mela Mihemed e. (Korkusuz, 2010: 225; Yücel, 2015: 3; Başar, 2018: 4).

Şêx Mihemed Zîyaeddîn pêşî li ba bavê xwe dest bi xwendinê kiriye û tehsîla medreseyê jî pêşî li gundê Helenzeyê li ba Mela Mistefayê Helenzeyê Bedewî dest pê kiriye û paşê bi birayê xwe Ebdurrahman re li ba Şêx Fethullahê Werqanîsî xwendina xwe domandiye. Hemû tehsîla xwe li ba Şêx Fethullahê Werqanîsî temam kiriye (Yücel, 2015, r. 5) û îcazeya xwe ya ilmî jî ji wî wergirtiye. Herweha dersên tesewîfî jî pêşî li ba bavê xwe û paşê li ba Şêx Fethullahî girtiye û piştî temamkirina seyr û silûkê jî îcazeya xwe ya terîqê ji Şêx Fethullahê Werqanîsî standiye. Şêx Fethullah di 1889an de, Şêx Zîyaeddîn ji bo îrsadê belav bike wezîfedar kiriye.

1 Ev navê mintiqeyekê ye ku gundê Tax û Nûrsê jî di nav de ye. Di hin çavkaniyan de weke Sibayert, Ispahirt û Ispahirt jî derbas dibe. Bnr. (Başar, 2018.)

2 Li gorî Şêx Mihemed Asimê Oxînî û Mufit Yüksel di 1273yan de hatiye dinê; li gorî Yeliz Başar 1274 (1858) de hatiye dinê. (Oxînî, 2017, r. 177; Yüksel, 2018; Başar, 2018, r. 4).

Diya bavê Şêx Mihemed Zîyaeddînê Norşînî seyîdeyeke ku ji binemala Hz. Huseyn e. Şêx Mihemed Zîyaeddîn di jîyana xwe de carekê zewicîye, ji jina wî ya Medîneyê lawekî bi navê Fethullah û keçeke bi navê Aîşeyê çêbûye. Kurê wî Fethullah berîya wêfata wî bi 10-15 rojan wêfat kiriye (Yücel, 2015: 117).

Şêx Mihemed Zîyaeddînê Norşînî di Şerê Cîhanê yê Yekem de ji murîdên xwe yekîneyên dildar ava kiriye û li dijî Rûsan şer kiriye û di vî şerî de milekî wî jê bûye û bûye xazî. Bi heman awayî birayên wî Mihemmed Saîd û Mihemed Eşref jî di şer de şehîd bûne. Piştî şer padişahê Osmanî Mehmed Reşad jê re madalya şandiye, ew pîroz û teqdîr kiriye. Bi minasebeta xazîbûn û xizmetên wî yê di şer de jê re berat û milekî protez jî şandiye. Herweha Mistefa Kemal Atatirk jî ji bo serfirazî û xizmetên wî behsa wî kiriye û jê re name şandiye (Yüksel, 2018; Başar, 2018: 7-9).

Şêx Mihemed Zîyaeddîn ders daye gelek kesan, herweha îcazeya terîqeta Neqşîbendîyê jî daye gelek kesan. Hezret li gorî çavkanîyên cuda di navbera 13-16 xelîfe li pey xwe hiştine³, ew jî ev in; Mela Mihemed Emînê Qursincî (Melayê Mezin, w. 1352/1933), Mela Ebdulkerîmê Sipahirtî/Hîzanî (w. 1333/1914), Şêx Ehmedê Xiznewî (w. 1369/1950), Şêx Mehmûdê Qerekoyî (Warto-Mûş, w. 1372/1953), Şêx Mihemed Selîmê Hezanî (w. 1935-36), Şêx Mehmûdê Zoqeydî (Halenze-Sêrt, 1364/1944), Şêx Elaeddînê Werqanisî-Oxînî (Kurê Şêx Fethulahê Werqanisî, w. 1368/1948-49), Şêx Şehabeddînê Tilî (nehîyeya Mûşê, w. 1326/1908), Mela Ubeydullahê Tilî (kurê Şêx Şehabeddîn, 1345/1926), Mela Xelîlê Koxakî/Tilî (gundê Kopa Mûşê), Mela Yûsîfê Tekmanî/Hûrtî, Şêx Ebdurrehmanê Çoqreşî (w. 1929), Şêx Îbrahîmê Abirî, Mela Ebbas Şûşarî, Mela Xalidê Poxaşî (gundê Reşadîyeyê) (Oxînî, 2017: 177-180; Korkusuz, 2010: 249; Yıldırım, 2018: 149-150; Yüksel, 2018; Başar, 2018: 12-13; Yücel, 2015: 88-89).

Hezret berîya wêfata murşîdê xwe 10 sal û piştî wêfata wî jî 24 sal bi tevahî 34 salan wezîfeya îrsadê kiriye (Ziyâuddin, 1977: 9; Haznevî, 2012:18).

Şêx Mihemed Zîyaeddîn, hicrî di sala 17ê Receba 1342yan⁴ (23yê Sibata 1924) de li Norşînê wêfat kiriye û di goristana bavê xwe de medfûn e (Oxînî, 2017: 177; Yüksel, 2018: Başar, 2018: 10).

Tarîxa wêfata Hezret di mersîyeyên xelîfeyên wî de jî hatiye nivîsîn. Şêx Mihemed Selîmê Hezanî (w.1936) li pey wêfata şêxê xwe Şêx Zîyaeddîn mersîyeyek nivîsîye. Hezanî tê de bi hesabê ebcêdê dîroka wêfata wî weke 1342yê hicrî bi vî awayî daye nîşandan:

Di sê sed 'erbe'în bû zem digel isneyn fuzûn bû xem
Digel elfê elif bûn em ez im goyînê sehrâe

Ev malik li gorî hesabê ebcêdê dîroka wêfata Şêx Zîyaeddîn dide me. Ew tarîx jî weha ye: sê sed (300) + 'erbe'în (40) + isneyn (2) + elf (1000) = 1342yê hicrî (1923/1924 miladî). (Karak, 2021: 49). Ev agahîya di vî mersîyeyê de jî dîroka wêfata wî ya 1924an piştrast dike.

3 Li gorî Şêx Mihemed Asîmê Oxînî û Korkusuz yek ji 16 xelîfeyên Hezret jî Mela Mistefa Zokî ye (Oxînî, 2017: 177-180).

4 Li gorî Korkusuz; Hicrî 29ê Receba 1342 û Rûmî 9ê Sibata 1940î de; li gorî Îbrahîm Baz di 27ê Receba 1342 (1923)yan de; li gorî Ömer Tayful Yücel jî di 27ê Receba 1341ê (15ê Adara 1923yan) de wêfat kiriye (Korkusuz, 2010: 249; Baz, 2014: 89; Yücel, 2015: 118).

1.2. Berhemên Wî

Bi qasî em dizanin ji bilî berhema wî ya bi navê *Mektûbat* ku ji 113-114 nameyên wî pêk tên ti berhemên wî yên din tune ne. Heta niha em rastî ti helbestên wî jî nehatibûn ku li derekê behs jê hatibe kirin an hatibe weşandin. Lêbelê di encama xebatên me de em di mecmû'eyekê de rastî helbestekê hatin ku ev helbest hem li ser navê wî hatiye qeydkirin hem jî mexlesa wî "Zîya" tê de heye. Ev helbesta wî jî di "mecmûeyeke helbestên muxtelîf"⁵ de cî digire. Li gorî agahiyên li ber destê me wekî din ti helbestên wî neketine lîteratura Kurdî.

Di vê xebatê de dê li ser vê helbestê bê rawestîn û helbest dê ji aliyê ruxsarî û naverokî ve bê nîrxandin û dê metna transkîrîbîkirî ya helbestê tevî destxeta wê bê parvekirin.

2. Vekolîna Helbestê

Şêx Mihemed Zîyaeddîn ev helbesta xwe bi teşeya murebbe'ê ango çarîneyê û bi cûreya medhîyeyê nivîsiye. Li vir divê em pêşî vê termê bi kurtasî bidin naskirin.

Weke têgeheke edebîyatê ji wê teşeya nezmê re ku her bendeke wê ji çar risteyên hemkêş pêk tê "murebbe'" (çarîne) tê gotin (Saraç, 2013:111). Bi gotineke din menzûmeyên ku yekeya wan bend e, hemû bendên wan ji çar risteyan pêk tên û ji aliyê helbestkarekî ve bi heman kêşê û bi awayekî pîrserwa hatibin nivîsîn, ew menzûme weke "murebbe'" tê binavkirin. Di Kurdî de bêjeya "çarîne"yê ji bo murebbe'ê tê bikaranîn. Di edebîyata klasîk a Rojhilatî de serwaya murebbe'ê bi awayekî giştî bi du şeweyan çê dibe: Şeweya yekem: "aaab, cccb, dddb..." e şeweya duyem jî: "aaaa, bbba, ccca..." ye. Eger murebbe' tenê bi rêya serwayên risteyên dawî bi hev ve werin girêdan, jê re "murebbe'a muzdewic" û eger digel hevbeşîya serwayê bi rêya dubarekirina riste/risteyên dawî bi hev ve werin girêdan ji vê re jî "murebbe'a mutekkerir" tê gotin (Adak, 2019: 371).

Di murebbe'an de bi piranî benda pêşî di nava xwe de bi serwa ye û sê rêzên pêşî yên bendên dinê jî di nava xwe de bi serwa ne û herweha dîsa rêzên dawî bi benda pêşî re bi serwa ne (Saraç, 2013: 111).

Di edebîyata Kurdî de hem helbestkarên serdema mîrektîyan hem jî yên serdema Xalîdîtiyê murebe', medhîye û mersîye nivîsîne. Li derdora Tekyayên Neqşebendîya Xalîdîyê jî kesên weke Seydayê Licî, Şêx Ebdilqadirê Hezanî, Şêx Mihemed Selîmê Hezanî, Şêx Fethullahê Hezroyî, Şêx Îsmetullahê Karazî, Seydayê Xasî û bi dehan helbestkarên din medhîye û mersîye (şîname) nivîsîne.

Di edebiyata klasîk a Îslamî de helbestên ku mijara wan pesn û sîtayîş e wek "medhîye" tên binavkirin. Di medhîyeyan de bi gelemperî pesnê kesên payebilind tên dayîn ku bi piranî ew kes ji desthilatdarên siyasî (şah, sultan, emîr û endamên malbatên wan ên wek xuşk, bira, dê û zarokên wan), burokratên dewletê (wezîr, serleşker, qadî û hwd.) kesayetên girîng ên civakê (dewlemend, pehlewana û hwd.) û kesayet û figurên dînî (Xweda, Pêxember, sehabî, ehlê beyta Pêxember, mela, şêx û hwd.) pêk tên (Adak, 2019: 135).

5 Li gorî agahiyên ber dest ev mecmûe weke ya Mela Seîd Ergin tê zanîn, mecmûe ji aliyê Mela Ehmedê Cewzî (w. 2010) ve hatiye îstinsaxkirin û tê de bi piranî helbestên Heçî Fettahê Hezroyî hene. Xebatên me yên li ser mecmûeyê didomin.

Di edebiyata Kurdî de ji bo mîrên mirektîyan medhîye hatine nivîsin. Piştî dawîlêhatina mîrektîyan ew valahî bi terîqetan hatine tijekirin û gelek medhîye û mersîye ji bo şêxên terîqetan hatine nivîsin. Dema em li vê helbesta Şêx Mihemed Zîyaeddîn jî mêze dikin ev yek bi zelalî tê dîtîn. Ji ber ku Hezret jî şêxekî terîqetê û peyrewê terîqeta Neqşebendîtiyê bû ev yek bandor li ser helbestnivîsîna wî jî kiriye. Şêx Mihemed Zîyaeddîn jî helbesta xwe bi cûreya medhîye nivîsîye.

Em ê li ser vê helbesta Şêx Mihemed Zîyaeddîn lêkolîna xwe ji aliyê ruxsarî û naverokî ve bikin û nirxandinên xwe pêşkêş bikin.

2.1. Ji Alîyê Ruxsarî ve

Di vê beşê de em ê ji aliyê ruxsarî ve lêkolîna xwe bikin û em ê li ser teşe, kêş, serwabendî û mexlesê bisekinin.

2.1.1. Teşe, Kêş û Serwabendîya Helbestê

Ev helbesta Şêx Mihemed Zîyaeddîn bi teşeya murebbe‘ê ango bi çarîneyê hatiye nivîsîn û ji 16 çarîneyan pêk tê. Kêşa vê helbestê jî ji behra remelê fa‘ilatun / fa‘ilatun (fa‘ilatun / fa‘ilun) e. Bendên helbestê bi 8 kiteyan hatiye saz kirin. Lêbelê hemû risteyên dawîya bendan bi 7 kiteyan hatiye saz kirin.

1. Sema eflakê e‘ la î
Kewkeba necma cela î
Meçleha husna buha î
Her tu î durra beîn

Şêweya vê murebbe‘ê di nav şêweyên standart de şêweya “Murebbe‘a Muzdewica Bêmetle“ e. Lewra her sê risteyên pêşî yên benda yekem hemserwa ne û risteya çarem cuda ye. Di bendên din de ji risteyên dawî bi risteya çarem a benda yekem re hemserwa ne û risteyên berî wê jî di nav xwe de hemserwa ne. Şemaya vê şêweyê aaab, cccb, dddb ... ye (Adak, 2019: 371-376).

Em dibînin ku di vê helbestê serwaya bingehîn heye, lê paşserwa di hemû bendan de tune ye û di piranîya bendan de di her sê risteyên serê bendan de heye. Di risteyên dawî yên hemû bendên helbestê de “n” herfa rewîyê ye û “î” jî herfa rîdfê ye. Cureya serwaya vê helbestê jî “murdef” e. Ev serwa di dawîya riste û bendan de di navbera bêjeyên beîn, deranîn, kîn, semîn, evîn, dîn, Berîn, mubîn, kemîn, birîn, aferîn, tîn, mubîn, enwerîn û venîn de pêk hatiye.

Tê dîtîn ku di vê helbestê serwaya bingehîn “în” e û di dawîya hemû bendan de bûye serwabendî û helbest bi vê serwabendîyê bi hev ve hatiye girêdan.

2.1.2. Mexlesa Helbestkar

Di edebiyata klasîk de mexles mîna îmzeyaya helbestkar e û bi piranî di dawîya helbestan de mexles tîn bikaranîn. Hin helbestkaran navê xwe jî weke mexles bi kar anîne. Şêx Mihemed Zîyaeddînê Norşîni jî di helbesta xwe de mexles bi kar anîye. Di vê helbestê de mexlesa ku bi kar anîye “Zîya” ye ku ew jî ji navê wî ye rastîn pêk tê. Hezret mexlesa xwe di benda dawî ya 16em de û bi kar anîye:

16. Her du birhan da ku birq e
Yek li xerbê yek li şerq e
Lê Zîya' bû mest û xerq e
Jê diçêt nal û venîn

Tablo 1: *Hin taybetîyên ruxsarî yên helbestê:*

Helbestkar	Şêx Mihemed Zîyaeddînê Norşînî (1856 -1924)
Serdem	Sedsala 19-20. (Serdema Osmanî ya Dawî)
Herêm	Norşîn-Hîzana Bedlîsê
Ziman-Zarave	Kurdîya Kurmancî
Teşeya Nezmê	Murebbe'
Yekeya Nezmê	Bend
Hejmara Bendan	16 Bend
Kêş, Qalib û Behra Erûzê	fa'ilatun / fa'ilatun (fa'ilatun / fa'ilun) (Behra Remelê)
Serwa (Serwabendî)	"în" Serwaya murdef e
Şemaya Serwayê	aaab, cccb, dddb, ...
Paşserwa	Di her bendê de cuda ye
Mexles û Cihê Wê	"Zîya", Benda 16em a dawî

2.2. Ji Alîyê Naverokê ve

Di vê beşê de jî em ê helbestê ji alîyê tema, ziman, uslûba helbestkar, hunerên edebî û ji alîyê kevneşopî û girîngîya wê ya di edebîyata Kurdî de binirxînin.

2.2.1. Mijar û Cûreya Helbestê

Ji metna helbestê jî xuya dibe ku cûreya vê murebbe'ê medhîye ye. Weke ku me li jor jî anîbû ziman ji helbestên ku ji bo pesn û medhê kesekî têne nivîsîn medhîye tê gotin. Ev helbest jî bi vê cûreya medhîyeyê û bi teşeya murebbe'ê hatiye nivîsîn

Divê em ji bo cûreya vê murebbe'ê şerhekê jî li wir deynin. Gava ev helbesta murebbe' li derdora tekyayê û bi hizra tesewifê li ser eşq, hesret û veqetîna ji bo murşîdan hatibe nivîsîn, belkî em jê re bikaribin bibêjin "çarîneya tekyayê" (murebbe'a tekyayê). Lewra divê em bizanibin ku li derdora tekyayan li gorî xisûsiyetên tekyayê bi gelek teşeyan li ser şêx û murşîdan heman mijarên medh û şînê hatine nivîsîn.

Gava em bala xwe didin kategoriya helbestên li derdora tekyayan hatine nivîsîn; em dibînin ku teşeyê her çiqas jî hev cuda bin jî mijar pir zêde nêzî hev in û heta piraniya wan jî tîkê hev in, tenê navên murîd û murşîdan guherîne. Abdurrahman Adak li ser murebbe'ên Kurdî yê qonaxa edebîyata tekyayê weha dibêje; "Piştî ku di dawîya mîrektîyan de di çarçoveya Qadirî û Neqşebendîtiyê de edebîyata tekyayê dest pê kiriye, êdî helbestên ku nakevin kategoriya sebkê Iraqî jî hatine nivîsîn. Di helbesta

tekyayê ya vê qonaxê de zimanê helbestê sivik bûye û hêmanên sebkê Iraqî hinekî hatine terikandin. Bi qasî ku tê dîtin di vê qonaxê de murebbe' jî wek teşeyeke nezmê belav bûye. Di van murebbe'an de hinekî jî li pey şopa Feqîyê Teyran zimanekî sade hatiye bikaranîn. Lêbelê li ser mijarên bi tekyayê ve girêdayî hatiye rawestan ku di murebbe'ên Feqî de nayên dîtin" (Adak, 2019:572).

Di ekola Neqşebendîya Xalidîyê de di navbera murîd û murşîdan de têkilîyeke cuda heye ku ev yek di helbestan de dişibe têkilîya di navbera 'aşîq û me'sûqan. Adak ji bo xezelên bi vî rengî dibêje "xezela tekyayê" (Adak, 2019: 227-229). Ger ev helbest jî li ser medh û hezkirina ji bo şêx hatibe nivîsîn û em vê binavkirina Adak jî li ber çavan bigirin, em dikarin ji vê cûreyê re jî bibêjin "murebbe'a tekyayê". Lewra di vir de jî em dikarin medh û hezkirina li ji bo murşîd bibînin û ev hezkirin di dereceya eşqê de, di asta eşqa tesewîfî de tê xuyakirin. Di vê helbesta Zîya de mezmûnên tesewîfî jî li pêş in. Lewra helbest mehsûleke edebîyata tekyayaê ye.

8. Qibleya qible-nenasan
Ke' beya Ke' be-şinasan
Muhrema cinn û we nasan
Lê nezer heddê mubîn

9. Lê nezer helle helal e
Ew heyata ruh li bal e
Pertewê nûr û cemal e
Lew di cebhe der kemîn

Şêx Mihemed Zîyaeddîn di vê medhîyeyê de mûhtemelen pesnê şêxê xwe daye, lêbelê ew bi nav nekiriye. Lê ev evîndara ku şair li ser dinale em texmîn dikin ku ew murşîdê wî ye ango şêxê wî yê terîqê ye.

3. Dil ji bo wê dil-ruba' î
Mebde'ê cewr û cefa' î
Menşea şewq û şefa' î
Her bi cehd û se'y û kîn

5. Xeste'ê wechê di mest im
Bulbulê gulşen perest im
Hulle'ê fexrê dibestim
Min diye meyl û evîn

10. Cubhet û dêmê bi xal e
Zilfê reş ser da bimale
Dil li ser da'im dinale
Ew tîjî daş û birîn

11. Ew tîjî daş û elem bû
Lew şehîfe tev reqem bû

- Ebr û mijganê qelem bû
Herf û noqte aferîn
12. Noqte û reyhan û lale
Bisk û zilfan wê li bal e
Ew kemenda ibnî Zal e
În li Heşen Huşeyîn

Ji van benda jî bi zelalî xuya dibe ku murîd gava pesnê murşîdê xwe dide mîna ku teswîra keçeke delal dike û ew her tim li ser dinale. Bi îfadeya “Hesen Huseyîn”ê ve jî atîfî ehlê beytê kiriye û me berê jî li jor behs kiribû ku diya Hezret jî vê binemalê ye.

Ev medhê li vir jî dîsa di çarçoveya têkilîya murîd û murşîdîyê de ye. Murîd murşîdê xwe weke dilberê weke me’şûqekê dibîne, lê ev dîtîna di çarçoveya tesewîfê de ye, ne mîna evîneke di navbera keç û xortekî de be.

2.2.2. Ziman û Uslûba Helbestkar

Gava em li vê helbestê dinihêrin em dibînin ku zimanê wî zêde ne girift e, lêbelê bêje û terkîbên biyanî jî tê de hene. Hezret jî bilî zimanê dayikê Kurdî zimanê Erebî jî dizanibû û hay ji Farisî jî hebûye. Tesîra Farisî û Erebî kême be jî di helbesta wî de xuya dibe. Zimanê wî yê di helbestê de ne zimanekî giran e, lewra helbest jî bilî çend bêjeyên Erebî û Farisî zimanekî sade û zelal e. Di hin risteyên helbestê de bêje û terkîbên Farisî û Erebî weha ne: “În li Heşen Hûseyîn”, “Tîn û wel-necm û subhan”.

Uslûba wî herikbar e û ev unsûrên ahengê jî mûsîqîyek xweş di helbestê de ava kirine. Em dikarin bibêjin pênuşa helbestkar xurt e û risteyên wî jî ji aliyê edebî ve têr û tîje ne. Lewra gelek cûre ji hunerên edebî ve di helbestê de hatine bikaranîn.

8. Qibleya qible-nenasan
Ke‘beya Ke‘be-şinasan
Muhrema cinn û we nasan
Lê nezer heddê mubîn

Di van risteyan de jî hakimîyet û herikbariya zimanê helbestkar xwe dide der.

2.2.3. Ciwankariya di Helbestê de

Helbestkar bi uslûb û hunerên edebî yê weke telmîh, îstî‘are, teşbîh, telmî‘, nîda, alîterasyon û hwd. ve helbesta xwe xemilandiye. Di helbestê de gelek cûreyên ciwankariyê hene, em ê ji wan çend nimûneyan li vir nîşan bidin:

12. Noqte û reyhan û lale
Bisk û zilfan wê li bal e
Ew kemenda ibnî Zal e
În li Heşen Huşeyîn

Di vê bendê de ji bo ew taybetîya Rustemê Zal ku bi mîrxasî û pehlewaniya xwe ve navdar e, atîf

heye ango li vê derê hunera telmîhê derketiye holê. Dîsa bi Hesên û Huseyîn jî dîsa atifek ji bo ehlê beytê heye. Herweha bi bêjeyên “reyhan û lale” û “bîsk û zilf”ê jî hunera tenasubê pêk hatiye.

8. Qibleya qible-nenasan
Qe‘ beya Qe‘ be-şinasan
Muħrema cinn û we nasan
Lê nezer heddê mubîn

9. Lê nezer helle helal e
Ew heyata ruħ li bal e
Pertewê nûr û cemal e
Lew di cebhe der kemîn

Di benda 8an de bi tekrara herfên “q” û “b”yê û di vê benda 9an de jî bi tekrara herfên “h”, “l” û “r”yê alîterasyon çêbûye û bi herfa “e”yê jî asonans derketiye holê. Herweha di heman benda 8an de bi bêjeyên “Qible” û “Qe‘be”yê jî hunera tekrîr û tenasubê derketiye holê.

1. Sema eflakê e‘ la î
Kewkeba necma cela î
Meñleħa ħusna buha î
Her tu î durra beîn

Di vê bendê de jî şibandina bi asîman, eflak û stêrkên biriqandî heye, lêbelê kesê hatiye şibandî nehatiye bilêvkirin û îstîareya vekirî derketiye holê.

2. Ew ciwan durra yetîm e
Şorgula baxê cesîm e
Dilber î ‘erşê ‘ezîm e
Dil ji bonê deranîn

Di vê bendê de jî bi şibandina ciwan ya bi durra yetîm û baxê cesîm ve hunera teşbîhê derketiye holê. Dîsa di benda 11em de jî mijank û birûyên yarê bi qelemê hatiye şibandin. Di benda 15em de jî dêm ango hinarikên rû jî bi hilal ango bi heyvê re hatiye şibandin.

13. Lew ew in mi‘ rac û mişkat
Hem li dil seyqal û mişfat
Wan îşaret da gemişkat
Her ew in me‘ nê ji tîn

14. Tîn û wel-necm û subħan
Tev bi wan remzan ku ‘ irfan
Ger hebit dê bit bi herfan
Zahirî xetîê mubîn

Di navbera bendên 1, 2, 3, 4 û 8, 9, 10, 11, 12 û 15 û 16an de jî hunera îadeyê derketiye holê. Lewra bêje û îfadeya ku bend pê qediyaye dîsa ew bêje an îfade di serê benda peyrew de jî cî girtiye.

9. Lê nezer helle helal e
Ew heyata ruħ li bal e
Pertewê nûr û cemal e
Lew di cebhe der kemîn

Pertew û nûr di heman maneyê de ne û hunera teradufê pêk anîne. Dîsa di vê bendê de bi “Ew heyata ruh li bal e”yê ve hunera mubalexeyê jî pêk hatiye.

2.2.4. Kevneşopîya Helbestê

Ev helbesta bi teşeya murebbe‘ê bi kevneşopîya têkilîya di navbera murîd û murşîdîyê de hatiye honandin. Di ekola Neqşebendîtiya Xalidîtiyê de têkilîyeke hêzdar a murîd û murşîdîtiyê heye û pîr û murşîdê terîqetê jî murîd re mîna evîndarekê ye, di vê helbestê de jî ev yek xuya dike. Helbestkarên ku li derdora tekyayan mezin bûne piranîya wan murebbe‘ û qesîdeyên medh û şîne yên bi vî rengî nivîsîne. Ev helbest yek jî nimûneya vê kevneşopîyê ye. Di helbestê de jî unsûr û mezmûnên tesewîfî li pêş in û helbest li dora tekyayê hatiye nivîsîn û di kategorîya helbesta terîqî de dikare bê nîrxandin.

2.2.5. Girîngîya Helbestê

Ev helbesta Zîya heta niha nebûbû mijara lêkolînê û di nav literatûra edebîyata Kurdî de cî negirtibû. Ev helbesta wî aliyê wî yê terîqetê yê di nav ekola Neqşebendîtiya Xalidîtiyê de jî nîşan dide û bi heman kevneşopîyê ve wî jî ji bo şêxê xwe medhîye nivîsiye û edîbbûna wî bi vê helbestê derketiye holê.

Ji vê helbestê jî tê fahmkirin ku Hezret jî weke alim û şairekî heyama xwe tevgerîyaye û di çarçoveya kevneşopîya ekola Neqşebendîtiya Xalidîtiyê de helbesta tesewîfî-terîqî nivîsiye. Ji aliyê ziman û edebî ve jî helbesta wî serkeftî û herikbar e. Lewra hem unsûrên edebîyata klasîk û çanda kevneşopîya tekyayan di helbesta wî de bi zelalî xuya dibin, hem jî telmîh di serî de gelek hunerên edebî di helbesta xwe de bi kar anîne.

Tablo 2: *Hin taybetîyên helbestê yên naverokî:*

Helbestkar	Şêx Mihemed Zîyaeddînê Norşînî (1856 -1924)
Cûreya Nezmê	Medhîye
Ji Alîyê Naverokê	Medh û pesnê şêxê xwe kiriye
Mijar	Medhê şêxê xwe
Tema	Pesn û hezkirina ji bo şêx

3. Metna Transkirîbekirî ya Helbesta Zîya

Me ji nusxeya destxet ev helbesta Şêx Zîyaeddîn (Zîya) bi elîfbêya transkirîpsîyona navneteweyî nivîsî. Ligel elîfbêya veguheztî me hin fikr, îzah û tesbîtên xwe jî di jêrenotan de nîşan dan.

El Mola Hezret Zîya‘eddîn (quddîsesirruh)

1. Sema eflakê e‘ la î
Kewkeba necma cela î
Meçleha husna buha î
Her tu î durra beîn

2. Ew ciwan durra yetîm e
Şorgula baxê cesîm e
Dilber î 'erşê 'ezîm e
Dil ji bonê deranîn
3. Dil ji bo wê dil-ruba' î
Mebde'ê cewr û cefa' î
Menşea şewq û şifa' î
Her bi cehd û se'y û kîn
4. Her bi cehd û se'y û telb e
Dil digel cisman bi herb e
Şuħbeta wî şerq û xerb e
Xeste'ê wechê semîn
5. Xeste'ê wechê di mest im
Bulbulê gulşen-perest im
Hulle'ê fexrê dibestim
Min diye meyl û evîn
6. Hulle'ê fexrê dipoşim
Lew ji meylê mey dinoşim
Her bi vî rengî dicoşim
Min çi xem dinya û dîn
7. Min tu nîne xof û tîrs e
Ger li min carek bipurse
Min qedem ew weqt li Quds e
Qibleya weqtê Berîn
8. Qibleya qible-nenasan
Qe' beya Qe' be-şinasan
Muħrema cinn û we nasan
Lê nezer heddê mubîn
9. Lê nezer helle helal e
Ew heyata ruħ li bal e
Pertewê nûr û cemal e
Lew di cebhe der kemîn

10. Cubhet û dêmê bi xal e
Zilfê reş ser da bimale
Dil li ser da 'im dinale
Ew tijî daş û birîn
11. Ew tijî daş û elem bû
Lew şehîfe tev reqem bû
Ebr û mijganê qelem bû
Herf û noqte aferîn
12. Noqte û reyhan û lale
Bisk û zîlfan wê li bal e
Ew kemenda ibnî Zal e
În li Heşen Huşeyîn
13. Lew ew in mi' rac û mişkat
Hem li dil şeyqal û mişfat
Wan îşaret da gemişkat⁶
Her ew in mihnê ji tîn⁷
14. Tîn û wel-necm û we subhan
Tev bi wan remzan ku ' irfan
Ger hebit dê bit bi herfan
Zahirî xetî mubîn
15. Ger bixwahî xetî û xalan
Tu nezer de l' dêm-hilalan
Neynika şahib-cemalan
Her du dêmê enwerîn
16. Her du birhan da ku birq e
Yek li xerbê yek li şerq e
Lê Zîya' bû mest û xerq e
Jê diçêt nal û henîn

6 Ev bêje tam nehat fahmkirin.

7 Ev dibe ku "Her ew in me'Ûnê ji tîn" be jî.

ENCAM

Şêx Mihemed Zîyaeddînê Norşînî muderis û alimekî rojhilatî ye û di heyama dawî ya Osmanî de jîyaye. Wî jî di çarçoveya murîd û murşîdiyê de helbest nivîsiye. Heta niha jî bilî *Mektûbata* wî li ti derê em rastî ti berhem û helbesteke wî nehatibûn. Di encama lêkolînê de helbesteke wî ku berîya niha me ew li derekê nedîtîbû ket destê me. Şêx Mihemed Zîyaeddîn di vê helbestê de pesn û methê şêxê xwe anîye ziman.

Di vê helbestê de bi zelalî xuya dibe ku ev helbest a Şêx Mihemed Zîyaeddînê Norşînî ye. Lewra ev helbest hem li ser navê wî hatiye qeydkirin û hem jî di benda dawî de mexlesa wî “Zîya” heye. Bi vê helbestê Şêx Mihemed Zîyaeddînê Norşînî jî weke şair kete nav lîteratura Kurdî ku wî jî bi şeweya klasîk helbest nivîsiye.

Helbest ji 16 bendan pêk tê û bi teşeya murebbe‘ê hatiye nivîsîn û şeweya vê murebbe‘ê di nav şeweyên standart de şeweya “Murebbe‘a Muzdewica Bêmetle” e. Cûreya wê jî medhîye ye, lêbelê em ji bo cûreya helbestê şerhekê datînin û em dibêjin ev dikare bibe murebbe‘a tekyayê jî. Çunkî ev yek dê bi xisûsiyeteke edebîyata tekyayê ve girêdayî be û em dibêjin çawa ku xezela tekyayê heye, bi vî awayî dibe murebbe‘a tekyayê jî hebe. Herweha helbestên bi teşeyên din ên weke terkîbbend, tercîbbend û muxemmes jî li derdora tekyayan li ser murşîdan hatine nivîsîn û ew helbest jî li gorî cûreya xwe bi van navan dikarin bîn binavkîrin. Weke xezela tekyayê û çarîneya tekyayê.

Çavkanî

- Adak, A. (2019). *Teşeyên Nezmê di Edebiyata Kurdî ya Klasîk de*, Stenbol: Weşanên Nûbiharê.
- Ardeş, M. (2009). *Bidlis ve Çevresinde Yetişen Mutasavvıflar ve Tasavvuf Kültürünün Oluşması*, Van: Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Tasavvuf Anabilim Dalı.
- Başar, Y. (2018). *Nakşibendi-Halidi Şeyhi Muhammed Ziyaeddin Nursini'nin Hayatı ve Mektubatındaki Tasavvufi Görüşleri*. Çorum: Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı.
- Baz, İ. (2014). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Norşin Dergâhı ve Şeyh Abdurrahman-ı Tâgî*, Tasavvuf Dergisi, (34), 75-110.
- Ergin, S. (?). Fotokopîya Nusxeya *Mecmû'eya destxet* (Amd. Miftiyê Çinarê Mela Seîd Ergîn, Mustensîx: Mela Ehmedê Cewzî), n. r. 234-235.
- Haznevî, Ş. A. (2012). *Hazret ve Şah-ı Hazne Hayat ve Menkabeleri*, İstanbul: Semerkand Yayınları.
- Karak, M. Z. (2021). *Qesîdeya Şêx Mihemed Selîmê Hezanî*. *Kurdiyat*, (3), 41-66.
- Korkusuz, M. Ş. (2010). *Nehri'den Hazne'ye Meşayihî Nakşibendi*, İstanbul: Pak Ajans.
- Oxînî, Ş. M. A. (2017). *Birket'l-Kelimat Menkabeler Havuzu*, (Çev.: Kadri Yıldırım), İstanbul: Avesta Yayınları.
- Saraç, Y. (2013). *Klasik Edebiyat Bilgisi; Biçim-Ölçü-Kafiye*, İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.
- Yıldırım, K. (2018). *Kürt Medreseleri ve Alimleri-Tekkelere Bağlı Medreseler*, Cilt: 2, İstanbul: Avesta Yayınları.
- Yücel, Ö. T. (2015). *Şeyh Muhammed Diyâuddîn'in Hayatı Ve Tasavvufî Görüşleri*. Ankara: Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri (Tasavvuf Anabilim Dalı).
- Yüksel, M. (2018). *Şeyh Abdurrahman Et-Tahi Ve Şeyh Muhammed Ziyâuddin*, (<https://mufity.blogspot.com/2018/09/seyh-abdurrahman-et-tahi-ve-seyh.html>)(Erişim:31.07.2022).
- Ziyâeddîn, Ş. M. (1977). *Mektûbat*, (Trc. Hasib Seven), İstanbul: Yaylacık Matbaası.

PÊVEK

Pêvek 1: Destxeta helbesta navborî

